

Wijsgerige Grondbegrippen

Begrijpen

Mag. Alb. C. Doodkorte O.P.

**J.J. Romen & Zonen – Roermond Maaseik
1933**

De serie

Wijsgerige Grondbegrippen

werd uitgegeven bij **J.J. Romen en Zonen**, Roermond van 1932 tot 1943

Onder redactie van Mag. Alb. C. Doodkorte O.P., Prof. Dr. J.H.J.E Hoogveld, Lector R.K. van Sante O.P., Prof. Dr. R.R. Welschen O.P. De redactie secretaris was Ir. F.P.A. Tellegen.

De vorm was eenvoudig: kleine boekjes met gele kaft, afmeting 12 x 19 cm, met max. 75 pagina's met ruime bladspiegel en fraaie letter, prijs in 10 jaar oplopend van 50 tot 90 cent. Het initiatief werd genomen vanuit de Unie van R.K. Studentenverenigingen.

De bedoeling was een aantal grondbegrippen uit de Thomistische Wijsbegeerte toegankelijk te maken voor een breed publiek o.a. studenten, aankomende wetenschappers maar ook andere belangstellenden. Aan het eind van elk boekje wordt steeds verwezen naar de vindplaatsen bij St. Thomas.

Er verschenen 16 deeltjes. Het tweede deeltje over "Oorzaak en veroorzaakt" is nooit verschenen omdat de auteur, de Friese dominicaan Doodkorte in 1938 op 68 jarige leeftijd overleed.

- | | |
|----------------------------------|--|
| 1. Begrijpen | door Mag. Alb. C Doodkorte, O.P. |
| 2. Gezag | door R.K. van Sante O.P. |
| 3. Goed en kwaad 1 | door dr. B.C. van Benthem |
| 4. Goed en kwaad 2 | door dr. B.C. van Benthem |
| 5. Maat en meten | door mag. Alb.C Doodkorte |
| 6. Eigendom | naar voordrachten van mag. Alb. C Doodkorte O.P.
bewerkt en aangevuld door Ir. Hans de Goey |
| 7. Waarheid | door Dr. J.H.J.E. Hoogveld |
| 8. Oorzaak en veroorzaakt 1 | door Mag Alb. C. Doodkorte |
| 9. Inleiding op de metafysica 1 | [Aristoteles – Thomas van Aquino
vertaald en van aantekeningen voorzien
door Dr. B.C. van Benthem O.P. |
| 10. Inleiding op de metafysica 2 | |
| 11. Inleiding op de metafysica 3 | |
| 12. Deel en geheel | door Dr. Angelinus O.F.M. Cap. |
| 13. De gemeenschap 1 | door Dr. Ir. F. Ph. A. Tellegen |
| 14. De gemeenschap 2 | door Dr. Ir. F. Ph. A. Tellegen |
| 15. Liefde | door J. Peters C.ss.R. |
| 16. Analogie | door lector Ant. De Witte O.P. |

Prof. Dr. I.J.M. van den Berg besprak het uitkomen van de reeks o.a. in de Maasbode (toen het tweede katholieke dagblad naast de Tijd) en in het tijdschrift Roeping. Hij wees erop dat ook de titels "Schoon en Leelijk", "Kennen", "Leven", "Intuïtie", en "Economie", nog te verwachten waren. Zij zijn er nooit gekomen.

"Deze zeer billijke en hoogstnoodige uitgave wordt hier aangekondigd, opdat velen, die de pretentie hebben, dat zij de leidende functies bezet houden, met eere, ondanks den liberalistischen, den vervlakkenden, den semiwetenschappelijken invloed van opvoeding en omgeving, naar deze verhandelingen zullen grijpen niet op de eerste plaats om critiek uit te

oefenen op de wijsheid, die hier wel evidentelijk uit de school van St. Thomas onderwezen wordt, maar alleen en uitsluitend om een tekort aan te vullen, en een gemis te herstellen.

Er moeten fundamenten gelegd worden, bij studenten niet alleen, maar ook bij alle intellectuelen, bij allen, die in de maatschappij een positie innemen, waarin over meer algemeene quaesties moet worden geoordeeld en moet kunnen worden geoordeeld.” (De Maasbode 15 Okt. 1932).

Doodkorte (1869-1938) bezette tot van 1930 tot 1935 de bijzondere leerstoel in Utrecht van de Radboudstichting. Tot dan toe had hij gedoceerd in Huissen en vooral aan de priesteropleiding van de dominicanen in Zwolle. Hij was in Utrecht de voorganger op van prof. Dr. I.J.M. van den Berg (1890-1977), priester van het aartsbisdom. Deze was evenals hij thomist, natuurfilosoof en werd in zijn functie van professor aan het Grootseminarie in Driebergen-Rijsenburg opgevolgd door zijn leerling Th. G. Hendriksen, de latere vicaris van het aartsbisdom met wie hij zeer bevriend was.

Deze boekjes waren in mijn ouderlijk gezin aanwezig en werden er gezamenlijk bestudeerd. Prof. Van den Berg was een goede vriend van mijn ouders, heeft hun huwelijk ingezegend en ook dat van mij en mijn vrouw en heeft onze zes kinderen gedoopt. Na zijn overlijden in 1977 kreeg ik uit zijn bibliotheek de daar nog aanwezige “gele boekjes”. Hij was o.a. auteur van een handboek “Logica” (dat nog gebruikt wordt o.a. op de Tiltenberg), “Beginselen der Logica” een becommentarieerde uitgave van “de Anima” van Aristoteles, De strijd om de Logica, Waarheid en Zekerheid, Apologetische Cursus, Introductio in Theologia Naturalem, en Introductio in Ontologiam en twee “cultuurkritische” werkjes: “Er was meer te doen in de wereld van Thomas van Aquino dan in onze tijd” en “De Mythe Marx”.

Het eerste deeltje “Begrijpen” wil ik door deze gescande versie weer toegankelijk maken.

De oorspronkelijke noten die alle verwezen naar artikelen in niet meer toegankelijke tijdschriften e.d., zijn weggelaten. Enkele voetnoten zijn door mijzelf toegevoegd. De spelling is zoveel mogelijk aangepast.

J.A. Raymakers.

Begrijpen

Mag. Alb. C. Doodkorte O.P.

I

Elke daad of werkvermogen wordt gespecificeerd door het object.

Elke daad of elk vermogen wordt soortelijk bepaald, gespecificeerd en dus ook gedefinieerd uit dat wat men doet, het object van die daad of dat vermogen. Het overige valt buiten het wezen of de definitie en is bijkomstig, per accidens aan die daad of dat vermogen.

Zo wordt bijv. een kendaad of een kenvermogen gespecificeerd door wat men daarmee doet; n.l. zichzelf assimileren aan het gekende object. Evenzo wordt het gezichtsvermogen gespecificeerd door wat men ermee kent, n.l. kleuren. Zo is het bij alle levensdaden, alle doen (actio immanens): die daden die het werkende subject zelf vervolmaken, want leven is op zichzelf inwerken of zichzelf veranderen. Echter eveneens bij alle maken (actio transiens): die daden dit het werkproduct vervolmaken zoals bij alle techniek: een huis bouwen, een schip bouwen, en alle ambachtsproducten.

Hetzelfde geldt ook voor alle werkingen van de dode stof, omdat dode stof niet op zichzelf kan inwerken, niet zichzelf kan veranderen, maar alleen op een ander kan inwerken, een ander kan veranderen, b.v. zwavelzuur werkt op koper en koper op zwavelzuur, maar zij werken geen van beiden op zichzelf.

Het eerste bewijs voor deze: stelling volgt uit het algemeen menselijk denken". Aan ieder mens immers komen van nature en dus regel matig en noodzakelijk, zeer algemene, d.i. wijsgerige begrippen toe, die hij zich bij het eerste ontluiken van het verstand al begint te vormen. Zulke zeer algemene begrippen, bij de een helderder dan bij de ander, maar toch bij allen aanwezig, zijn b.v. Zijn (ens) en Niet Zijn (non ens), Een (unum) en Veel (multum), Volmaakt (perfect) en Onvolmaakt (imperfect), Oorzaak (causa) en Veroorzaakt (causatum), Regelmaat (necessarium) en Toeval (contingens), enz.

Zoals gezegd, zijn deze van nature en dus noodzakelijk aan elk mens bekend in tegenstelling met bijzondere of particuliere of speciale begrippen, zoals ijs, roos, platina, neon, die niet noodzakelijk aan ieder mens bekend zijn.

Elk mens nu houdt het er voor, dat de vraag: Wat is dat voor een ding, een vraag is naar het wezen, de aard, het stel wezenskenmerken, het specifieke van dat ding. En zo houdt weer elk mens het er voor, dat men op de vraag: Wat maakt Jan daar, niet antwoordt met te zeggen, dat het lang of kort duurt, dat het moeilijk of gemakkelijk is, dat hij het van zijn vader geleerd heeft, dat hij het gaarne of ongaarne doet. Het gemeenschappelijke in al deze gebrekkige antwoorden is, dat zij het wezenlijke, het specifieke van Jan's maken niet bevatten, maar alleen het bijkomstige, datgene wat per accidens of toevallig toekomt aan zijn werking; immers, al die omstandigheden kunnen toevallen aan het bouwen van een huis, van een radiotoestel, van een schip of aan het breien van een kous en aan talloze andere werkingen meer. Maar altijd en alleen als men bij het maken antwoordt met het product, dat door Jan gemaakt wordt, geeft men antwoord op de vraag naar het wat van dat maken. Het product dus van het maken. d.i. het wat Jan maakt is essentieel aan het maken en dat alleen. Alleen het product specificeert dus het maken en geeft antwoord op de vraag naar het wat van die daad of dat werkvermogen en alle werkingen verschillen daarom al dan niet specifiek van elkaar, naar gelang de producten al dan niet van elkaar verschillen.

Hetzelfde geldt ook voor het *doen*, de levensdaden, die daden waardoor niet een maaxsel maar het levende individu zelf geperficieerd wordt en waar de daad zelf het eindproduct is van het werkvermogen.

Zo zijn bijv. begrijpen en zintuiglijk zien twee zinnen van kennen, maar het specifieke onderscheid wordt pas bekend uit wat men door het verstand. dus begrijpende kent. nl. de wezenskenmerken van een ding en wat men door het gezichtsvermogen kent. n.l. de kleuren. Alle andere bepalingen geven volgens elk mens slechts bijkomstigheden en zijn per accidens aan het wezen van die daden en die vermogens. Dit geldt voor *alle* wezenskenmerken van een daad of werkvermogen.

Nu zou men bijv. kunnen zeggen dat zintuiglijk en intellectueel kennen hierdoor verschillen. dat het eerste zinnelijk is en het tweede geestelijk. Hiermede wordt een wezenskenmerk van elk uitgedrukt en, naar het schijnt, buiten het object van die daden en vermogens om. Echter is dit slechts schijnbaar, want wat dit zinnelijk en geestelijk betekent, moet blijken uit het object: de zinnelijke kennis heeft het individuele tot object, bijv. deze kleur, hier en nu en is dus afhankelijk van het individuerende principe in de stoffen, dat het stoffelijkheidsprincipe is, de materia prima. Het intellect echter definieert niet deze cirkel, hier en nu, maar *de* cirkel, dat wil zeggen: onafhankelijk van het genoemde stoffelijkheidsprincipe en daarom juist is het intellect onstoffelijk, geestelijk. Een tweede bewijs openbaart de grond, waarop het genoemde algemeen menselijk denken steunt, namelijk de leer van passieve potentie en bijbehorende act, toegepast op de begrippen veranderen, ondergaan en werken. Dit zou echter hier te ver voeren en het bovenstaande kan volstaan om de stelling toe te lichten: Elke daad of werkvermogen wordt gespecificeerd door het object.

II.

Een ding begrijpen is de wezenskenmerken van dat ding kennen.

Kennen is het gemeenschappelijke van bijv. uitwendige zintuiglijke kennis, fantasiekennis, zinnelijke geheugenkennis; het specifieke van verstandelijk kennen is de kennis van de wezenskenmerken van een ding. Zoveel begrijpt iemand van een driehoek als hij wezenskenmerken van de driehoek kent en zoveel begrijpt iemand niet van een driehoek, als hij er . geen wezenskenmerken van kent. Deze definitie van begrijpen is omkeerbaar, dat wil zeggen: alle begrijpen is kennis van de wezenskenmerken van een ding en alle kennis van de wezenskenmerken van een ding is dat ding begrijpen. De wezenskenmerken of essentialia van een ding geven het wat een ding is (het quid, *TO TI ESTIN*) en zij vormen den definitie-inhoud van dat ding; hetzelfde wordt ook aangeduid door de termen: natuur, aard, wezen.

Het bewijs voor deze definitie volgt weer uit de algemeen menselijke denkfeiten. Begrip hebben van een zaak, is volgens iedereen hetzelfde als verstand hebben van die zaak. Bijv.: een orgelmaker heeft verstand van een orgel, een vioolbouwer van een viool; een boer heeft verstand van het boerenbedrijf en zo in het algemeen volgens elk mens.

Welnu, verstand hebben van een ding is hetzelfde als de wezenskenmerken kennen van dat ding, en alle onverstand komt hierin overeen dat men het onwezenlijke van een ding neemt voor het wezenlijke en omgekeerd.

Het onwezenlijke van een ding is datgene wat niet essentieel is aan het ding, wat niet noodzakelijk toekomt en dus niet uit de natuur van het ding volgt, wat bijkomstig is of toevallig (per accidens, accidenteel).

Dat verstand hebben van iets hetzelfde is als wezenskenmerken van dat iets kennen blijkt ten

eerste uit talloze algemeen menselijke denkfeiten van onverstand, zo is het onverstand een orgel goed te noemen om de blinkende pijpen, een viool omdat hij oud of nieuw is, een paar schoenen omdat zij duur zijn, een boek omdat er reclame voor gemaakt wordt, een mens omdat hij, uiterlijk correct is, enz. Het gemeenschappelijke in al die gevallen is dat men het bijkomstige neemt voor het wezenlijke, het essentiële, want een orgel kan goed zijn zonder blinkende pijpen en zo in alle aangehaalde voorbeelden. Welnu, als de pijpen van een goed orgel wel en niet blinkend kunnen zijn dan is dat blinken niet voortkomend uit het wezen van het orgel en dus bijkomstig en dan kan men er het goed zijn van het orgel niet mee definiëren.

Ook alleen dan is er onverstand als men het bijkomstige, het accidentele, aanziet voor het wezenlijke, het essentiële; ieder kan hiervan voldoende voorbeelden vinden.

Onverstand of geen begrip hebben van een ding is daarom een gebrek aan kennis van het wezenlijke, het essentiële van dat ding en alleen dat.

b) Hetzelfde blijkt ook uit het algemeen menselijk denken over wel verstand hebben van iets, bijv.: een orgelmaker heeft verstand van een orgel omdat hij de wezenskenmerken ervan kent; een goudsmid van goud omdat hij weet wat essentieel is aan goud en wat niet. Een dokter heeft verstand van een ziekte als hij weet welke verschijnselen daaraan essentieel zijn en zo in alle gevallen.

c) Een duidelijk voorbeeld is nog dit: Een kind rekt op een rekenraam en heeft geleerd: 5 balletjes + 5 balletjes = 10 balletjes. Nu vraagt de onderwijzer: 5 vingers + 5 vingerst hoeveel vingers zijn dat? Als het kind dan antwoordt: 'Dat weet ik niet', dan heeft het nog niet begrepen wat 5 + 5 is omdat het het accidentele nog verwart met het essentiële. Essentieel immers is: 5 eenheden + 5 eenheden = 10 eenheden, wat voor eenheden dat dan ook zijn.

Ook hieruit volgt weer: begrijpen is hetzelfde als wezenskenmerken kennen en niet begrijpen is het bijkomstige aanzien voor het wezenlijke en omgekeerd.

III

Begrijpen is definiëren en definiëren is begrijpen

Het eerste gevolg uit de definitie van begrijpen is van zeer groot belang: alle begrijpen is definiëren en alle definiëren is begrijpen. De definitie van een ding immers bevat de wezenskenmerken van dat ding en begrijpen is wezenskenmerken kennen. Echter kan het definiëren imperfect zijn n.l. bij een niet omkeerbare definitie b.v. een driehoek is een figuur en zo ook het begrijpen. Tegelijk is het duidelijk dat een definitie geen bijkomstigheden mag bevatten bijv. "Gezag is een bevoegdheid om te dwingen" (Kant). Nu is sommig gezag dwingend bijv. van ouders over de kinderen of van een staat over de burgers maar sommig gezag is niet dwingend bijv. wetenschappelijk gezag dus kunnen dwingen komt niet noodzakelijk toe aan gezag en hoort daarom in de definitie van gezag niet thuis.

Nu gaat alle redeneerproces dus alle denken uit van een definitie van een ding en eindigt in een definitie van hetzelfde ding want alle redeneren is gericht op begrijpen. Het uitgangspunt is een onvolmaakte definitie van het ding en het eindpunt is een meer volmaakte liefst totaal vol maakte definitie van hetzelfde ding. Enige voorbeelden maken dit duidelijk:

Stof is wat uitgebreidheid (quantum) heeft of wat massa heeft. Dit zijn onvolmaakte definities, want zij zeggen wat stof *heeft*, niet wat stof *is* en alle redeneren over stof moet leiden tot een volmaakte stofdefinitie.

.Zoo begint alle redeneerproces over de "ziel" met een imperfecte definitie, n.l. eerste principe van leven, en moet eindigen in een volmaakte definitie, die het wezen, het "quid" van de ziel,

geeft. "God is een totaal onveroorzaakt wezen" is een onvolmaakte definitie van God en alle redeneren over God moet eindigen in een zo volmaakt mogelijke, liefst een volmaakte Godsdefinitie.

Tegelijk blijkt uit deze voorbeelden, dat definitie een veelzinnig algemeen begrip is; men kan een ding op velerlei wijzen definiëren, bijv. uit zijn effect: God is de oorzaak van de wêreld of: een kracht is de oorzaak van versnelling. Uit de oorzaak van het ding: b.v. vallen is wat ontstaat uit de aantrekking van stof op stof. Uit een eigenschap van het ding: een mens is wat zo'n of zo'n figuur heeft; stof is wat uitgebreidheid heeft, zelfs uit een logische eigenschap van een ding, bijv. "Zijn" in het algemeen, is de meest algemene begripsinhoud. Die algemeenheid is niet een werkelijkheidseigenschap, want alle zijnde is particulier, bijzonder en individueel en niet algemeen; maar die algemeenheid stamt uit ons denken, is een denkbeeldige betrekking van toepasbaarheids op velen.

Al deze definities nu zijn onvolmaakt, want een volmaakte definitie moet geven wat het gedefinieerde is, niet wat het heeft. Nu is een ding niet zijn effect, maar heeft het; is ook niet zijn eigenschap, maar heeft die. Zulke imperfecte definities zijn het beginpunt van alle redering, om tot een betere, liefst perfecte definitie te komen, om ten slotte alle wezenskenmerken van het object te begrijpen.

Hieruit volgt nog dat men de intelligentiegraad van een mens behoort af te leiden uit zijn vermogen tot definiëren, liefst van zeer algemene begrippen en niet primair uit andere vermogens, als geheugen, fantasie, en dergelijke.

IV.

Het object van het verstandelijke vermogen is eindeloos.

Men moet goed onderscheid maken tussen het verstandelijke vermogen en de begrippen; door het verstandelijke vermogen kunnen wij begrijpen. Maar om feitelijk dit of dat te begrijpen, bijv. een driehoek, is nog een begrip nodig, in casu het begrip driehoek. Deze begrippen nu moeten wij ons verwerven uit de stoffenwereld; ons verstandelijk vermogen is dus bij de geboorte als een onbeschreven bord, tabula rasa, en door de zintuigen kennis verkregen hebbende van de stoffelijke wereld, vormen wij ons begrippen, waardoor pas intellectuele kennis mogelijk wordt. Door begrippen zijn wij dus beperkt, maar het object van het verstandelijke vermogen, het intellectuele kenvermogen, is eindeloos, want het object van dat vermogen zijn de wezenskenmerken of essentialia. Welnu, al wat is of zijn kán heeft wezenskenmerken dus al wat is of zijn kan is intellectueel kenbaar. Alleen het niets is uitgesloten niet door een gebrek in het verstand, maar omdat het op zich onkenbaar is, "niets" immers is datgene wat geen wezenskenmerken heeft en daarom kunnen wij het alleen met het begrip van "iets" of "zijnde" en de negatie begrijpen. "Niets" is "niet iets" of de negatie van het "zijnde".

Hieruit blijkt de hoogheid en de adel van ons intellectuele kenvermogen ons verstand en juist hierin zijn wij "naar Gods beeld en gelijkenis". Tegelijk valt de betrekkelijke armoede op van de zintuiglijke kennis die slechts individuele kleuren, geluiden, smaken, enz. doet kennen van stoffelijke dingen.

Ons inddoel, het kennen van God of zoals St. Paulus zegt: "Gij zult kennen zoals Gij gekend word", blijkt hier niet onmogelijk te zijn, want het object van het intellectuele kenvermogen op zich is onbegrensd en het gebrekkige van ons begrijpen is uitsluitend een gebrek aan begrippen. God kan dat gebrek opheffen, n.l. als God's wezen in de plaats treedt van onze beperkte begrippen. Begrijpen is ook de hoogste menselijke vervolmaking want het is de vervolmaking van

het hoogste werkvermogen. Aristoteles zei daarom al: Godskennis is de zaligheid.

V.

Het intellectuele kenvermogen is passief ten aanzien van zijn object

Ons intellectuele kenvermogen is passief ten aanzien van zijn object, d.w.z. ons intellect kan zelf zijn begripsinhouden niet produceren; het moet dus begripsinhouden van buiten af ontvangen, en wel uit de stoffelijke wereld. Het per se object, het omkeerbare, specifieke object van het intellectuele kenvermogen is immers al wat is of zijn kan en al de rest is "per accidens" object, niet noodzakelijk object. Als het intellectuele kenvermogen nu actief was ten aanzien van zijn object, dan zou het één begrip produceren, waarmee wij tegelijk al wat is of zijn kan, in eens zouden begrijpen. Dit nu is tegen de feiten, ieder mens begrijpt één ding bij gedeelten of abstraherend en ergo is ons intellectuele kenvermogen passief. Deze stelling gaat in tegen vele filosofen, b.v. Kant, Schopenhauer e.d., het z.g. Subjectivisme, die zeggen dat een mens alleen zijn eigen denkproducten kent, gelijk bijv. De centaur of Klein Duimpje.

VI

Het intellectuele kenvermogen staat hoger dan de redelijke wil

Ten eerste omdat de wil volgt uit het intellect: het object van de wil is het door het intellect als begerlijk gekende.

Ten tweede omdat het object van het verstand dat van de wil omvat en meer. Het intellect kent èn goed èn kwaad, de wil echter kan alleen het als begerlijk voorgestelde willen, maar niet het als niet begerlijk voorgestelde. Daarom is ten slot te alle praktijk van willen om kennis, om de kennis van God in de hemel

De wilsvrijheid van de intellectuele wil volgt zelfs uit de definitie van begrijpen, m.a.w. onze wil is vrij, omdat begrijpen is kennis van de wezenskenmerken. Daartoe zal eerst de wilsvrijheid gedefinieerd moeten worden: ten aanzien van een particulier goed heeft onze wil, staande dezelfde kennis, een dubbelobject. Bijv: ten aanzien van de zeilsport, een particulier goed en als zodanig een particulier begerlijk ding, heeft onze wil een dubbelobject, n.l. het zeilen als begerlijk, en als zodanig kan hij het willen, en het zeilen als niet begerlijk, en als zodanig kan de wil het zeilen positief verwerpen, het niet-zeilen positief willen. Iedere wil streeft noodzakelijk want per definitie naar het goede, dus naar datgene wat hem als goed wordt voorgesteld, want goed wil juist zeggen: object van een streefvermogen. Nu is in de bovengenoemde definitie van de primaire zin van wilsvrijheid opgenomen "staande dezelfde kennis van een particulier goed", d.w.z. niet het kiezen tussen twee particuliere goeden is wilsvrijheid in de primaire zin. Een hond b.v. zal naar gelang hij andere begerlijke dingen ziet, b.v. brood, vlees, enz., ook andere begerdaden stellen: dit is niet de eerste zin van wilsvrijheid, want het kan samengaan daarmee, dat hij *noodzakelijk* het brood begeert als hij het brood ziet. De hond is, wat men noemt, gedetermineerd door kennis van het brood tot begeren van het brood, terwijl de mens, staande dezelfde kennis - dus kennende het brood - het dan nog kan verwerpen of nastreven. De oorzaak van het verschillend begeren van de bovengenoemde hond ligt immers niet in zijn begervermogen zelf, maar in het feit, dat zijn kenvermogen successief vele objecten kan waarnemen en dit is een afgeleide zin van wilsvrijheid. Maar de eerste zin van wilsvrijheid zegt: "staande dezelfde kennis" en dan ligt de oorzaak in het verschil van de wilsdaden niet in het verschil in kennis, maar in de wil zelf en dit laatst verstaat ieder onder de menselijke wilsvrijheid. In de gegeven definitie van wilsvrijheid wordt gezegd dat, staande dezelfde kennis,

de wil een dubbelobject heeft ten aanzien althans van een particulier goed (bonum particulare). Wij kennen met ons intellect een tweevoudig begeerlijk: een particulier goed, bijv. roeien, zeilen, vissen, trouwen, wetenschap, deugd, enz., goederen die begeerlijk zijn maar tegelijk een ander begeerlijk uitsluiten, de ontkenning van een ander begeerlijk aan zich vast hebben, bijv. zeilen als zeilen geeft niet het genot van fietsen of roken of studeren, enz. Een particulier goed is iets dat begeerlijk is, maar tegelijk ontkenning van iets begeerlijks insluit. Bovendien kennen wij Het Menselijke Geluk, datgene dat alle begeerlijks in zich bevat, dat de gelukzaligheid zelve is, 's mensen levensdoel. Dat universeel begeerlijke willen wij om zichzelf en niet om iets anders, zoals de particuliere goederen, die wij slechts nastreven om te komen tot het Menselijk Geluk, Dat alles omvattende Menselijk Geluk is in eerste zin het wilsubject en de particuliere goederen willen wij dan ook slechts als bijdragende daartoe. Ten aanzien nu van het Menselijk Geluk zijn wij niet vrij, want het tegendeel van dat laatste doel is de negatie, de ontkenning van alle begeerlijks en dat kunnen wij niet willen, omdat ons wilsubject het begeerlijke is, zo wordt ook de zelfmoord als een goed gedacht en nagestreefd, b.v. als verlossing uit het lijden of i.d. Het argument nu dat deze wilsvrijheid volgt uit de definitie van begrijpen is het volgende: Onze wil is noodzakelijk vrij ten aanzien van een particulier goed als zo'n particulier goed noodzakelijk en bij definitie een dubbelobject is voor de wil, n.l. iets begeerlijks en als zodanig kan hij het willen en iets niet-begeerlijks en als zodanig kan hij het positief verwerpen, een positieve wilswaard stellen, zeggende: ik wil dat niet. Welnu, dit dubbelobject is noodzakelijk en altijd bij definitie aanwezig voor den wil ten aanzien van een particulier - goed, want: vooreerst, onze wil volgt het verstand, wordt voorgelicht door het verstand, of beter: onze wil ontvangt zijn object van het verstand. Immers "onbekend maakt onbemind", bij gebrek aan wilsubject. Bovendien, begrijpen is wezenskenmerken kennen, definiëren; een particulier goed begrijpen is dus inzien dat het deels begeerlijk is, deels de negatie van begeerlijk, want dat is de definitie van particulier goed. En daarom, omdat begrijpen definiëren is, heeft onze wil ten aanzien van een particulier goed altijd en noodzakelijk een dubbel object.

En zo volgt dus uit de definitie van begrijpen de wilsvrijheid.

Tegenover de bovengegeven wilswaarddefinitie zou iemand kunnen opwerpen: "Men kan toch wel alléén letten op het begeerlijke van een particulier goed en de onvolmaaktheid ervan buiten beschouwing laten". Dit kan niet, tenzij iemand krankzinnig is of dronken of i.d., zijn verstand niet kan gebruiken, want de definitie van een particulier goed sluit in de definitie van Het Geluk, de gelukzaligheid zelve, het laatste doel. Bij alle veelzinnige begrippen, (zie hoofdst. VIII), sluit immers de definitie van een afgeleide zin de definitie van de eerste zin in. De definitie van particulier goed als "deel van Het Geluk", bijdragende tot Het Geluk, of zuiver middel tot Het Geluk, sluit immers in het begrip: Het Geluk, en bij gevolg kan de kennis van een particulier goed niet anders dan een dubbelobject voor den wil meebrengen en is abstractie van de onvolmaaktheid van dat particuliere goed onmogelijk.

Ook het zg. wilsdeterminisme strijdt tegen de definitie, dus tegen het wezen van intellect en intellectuele wil. Gedetermineerd zijn ten aanzien van de wil betekent: Staande een oordeel, dat b.v. zeilen begeerlijk is, kan onze wil niet nalaten dat te willen, kan dat niet positief verwerpen, en de wil is dus gedetermineerd door dit wilsubject tot één wilswaard. Nu is aangetoond, dat onze wil ten aanzien van een particulier goed een dubbel object heeft, n.l. als begeerlijk en tegelijk als onvolmaakt begeerlijk, als niet de begeerlijkheid zelf, Het Geluk. Door de kennis van één particulier goed zijn wij dus niet gedetermineerd, want onze wil heeft een dubbel object; dit is in tegenstelling met b.v. een dier, dat niet weet van definiëren, van wezenskenmerken en dus, staande de kennis van één particulier goed, geen dubbel wilsubject heeft, maar een enkel en dus wel gedetermineerd is.

In het algemeen is bij het passielevens geen dubbel, maar slechts één object, staande de kennis van dat begeerlijke object.

Ook de leer van het "sterkste motief" (Wundt c.s.) is niet houdbaar. Deze leer zegt dat wij menen vrij te zijn, maar feitelijk spelen er altijd meerdere motieven mee, dus meerdere particuliere goederen, zonder dat wij het zelf goed weten. Zo menen wij vrij te zijn, maar worden wij gedetermineerd door het sterkste motief. Zoals boven is uiteengezet, heeft de definitie van de wilsvrijheid slechts één, en niet meer dan één wilsubject nodig; twee of meer particuliere goederen zijn toevallig of per accidens aan de wilsvrijheid en dus: ook al was er slechts één particulier goed ter wereld, dan was onze wil toch nog vrij. Het kiezen tussen twee of meer particuliere goederen is dus bijkomstig aan de vrijheid van de wil. Nodig en voldoende voor de wilsvrijheid is één particulier goed dat per se een dubbel wilsubject geeft; "Kiezen"; echter doet men tussen twee particuliere goederen en heeft dus met wilsvrijheid per se niets te maken.

Tegelijk blijkt dat de vrijheid niet primair in de wilsvrijheid zit, in het feitelijke willen, maar slechts secundair, hierom nl. omdat de feitelijke wilsvrijheid ook een particulier goed is. Primair zit de wilsvrijheid in het vermogen, in het "kunnen.willen", en wel in het object van dat vermogen, en als dat object een particulier goed is, is het altijd en noodzakelijk dubbel. Experimenteel is de wilsvrijheid dus niet te achterhalen, want experiment gaat slechts over wat feitelijk is en niet over wat slechts kan zijn. Zo is een "Apollo-figuur in potentie" niet waarneembaar.

VII.

A. Begrijpen is iets anders dan denken

Dit blijkt ten eerste al hieruit: God begrijpt al wat in en buiten Hem is, zonder te denken, want denken sluit een onvolmaaktheid, een imperfectie, in. Denken is zoeken, naar middelen en die gebruiken, om tot begrijpen te komen. Zo kan men soms lang nadenken om tot inzicht te komen, zonder resultaat, b.v. bij het oplossen van een vraagstuk of som, bij het zoeken, naar een bewijs voor een stelling, bij het zoeken naar een instrument of een doorslaggevend experiment, e.d. Zoeken nu sluit een onvolmaaktheid in, een gebrek aan begrijpen, aan inzicht, want zolang men zoekt, heeft men het doel van het zoeken nog niet bereikt. Denken is dus iets anders dan begrijpen.

Hetzelfde blijkt ook en beter uit de definitie van denken. Denken wordt op grond van het gezegde in het eerste hoofdstuk gedefinieerd uit het object en dat object is, wat men noemt: verzinsels, denkmaaksels, opdenksels, zoals b.v. een centaur (paardmens), een zeemeermin, luilekkerland, fabeltjes, e.d.. In de metafysica, de wetenschap over de meest algemene begrippen, verdeelt men het zijnde o.a. in denkbeeldig zijnde of ens rationis en reëel zijnde of ens reale. Denkbeeldig zijnde is: dingen die niet bestaan in werkelijkheid, noch werkelijk bestaan kunnen, en toch door ons gekend worden.

Zo zijn b.v. ook alle valse leerstellingen van filosofen denkmaaksels, b.v. de "vrije liefde" als bijdragend tot het menselijke geluk, e.d. Deze denkbeeldige dingen maakt het verstand en die heten soms de zg. schepping van ons verstand. Men vergelijkt dan de mens met God die, al begrijpende, de realiteit, d.i. de werkelijke bestaande wereld maakt. Deze opdenksels maakt ons verstand met behulp van realiteitsbegrippen, b.v. een paardmens. "Paard" is een reëel bestaand ding, "mens" ook maar een geheel, bestaande uit paard en mens is geen realiteit en kan geen realiteit zijn, maar wordt toch door ons gekend.

Nu is het denkbeeldig zijnde tweevoudig nl.:

1. Louter willekeurig, zonder fundament in de realiteit, zoals een centaur, luilekkerland. etc. De begrippen, die nodig zijn om, met behulp van de negatie, zo'n denkmaaksel op te bouwen,

zijn wel begripen van reële dingen, maar het geheel, het éne wat het denkmaaksel "centaur" maakt, is niet reëel en kan niet reëel zijn en fundeert niet in de werkelijkheid, maar is louter willekeurig.

2. Daarnaast bestaan ook denkmaaksels die wel hun fundament in de realiteit hebben, bijv. Het begrip: privatie, tekort, gemis. bijv. blindheid. Vooreerst, dit is een denkbeeldig zijnde, bestaat niet werkelijk, want het is niet een iets, niet een zijnde, maar juist een tekort. een gemis van een iets, dat behoorde aanwezig te zijn. zo is bijv. de blindheid een tekort aan gezichtsvermogen, dat er behoorde te zijn. Daarenboven is dit denkmaaksel, niet volkomen willekeurig. maar fundeert in werkelijkheid. zo is. Bijv. een steen niet blind; omdat een steen niet behoort te kunnen zien. zoals bijv. een mens. Het gemeenschappelijke in een blinde en een steen is het niet kunnen zien, een negatio of ontkenning; maar in een steen is het niet een gemis en in een mens wel. Een gemis sluit dus, behalve de ontkenning, een realiteit in, die behoort te kunnen hebben wat hij mist, en heet daarom: een negatio in subjecto. Een gemis is dus niet een geheel willekeurig denkmaaksel, maar eist een reëel subject dat behoorde niet te missen. Omdat een mens behoort te kunnen zien, daarom is de afwezigheid daarvan een gemis en de grond van het gemis is dus de genoemde realiteit, in dit geval: de mens.

Zo is ook een "denkbeeldige betrekking" een denkbeeldig ding, een ens rationis echter met fundament in de realiteit. Een voorbeeld is de zg. identiteitsbetrekking: Jan is identiek met zichzelf. Dit is een betrekking n.l. van Jan tot zichzelf. Bovendien is deze betrekking denkbeeldig en niet reëel, want een werkelijke betrekking eist twee werkelijke dingen, zo ook bij de betrekking van de afhankelijkheid tussen effect en oorzaak. Hier is echter slechts één werkelijk ding, n.l. Jan. Ook deze denkbeeldige betrekking is niet louter willekeurig, want zij is gegrond op het zijn van Jan. Omdat Jan een zijnde is, is hij identiek met zichzelf; want deze betrekking geldt van alle zijnde.

Uit het bovenstaande is het duidelijk, dat er twee soorten denkmaaksels zijn: louter willekeurige en niet willekeurige. In beide gevallen zijn het echter denkmaaksels, verzinsels, want zij kunnen niet iets "werkelijks" zijn en worden toch door ons gekend; in het eerste geval echter is ons denken totaal willekeurig, maar in het tweede geval niet; daar is het gebonden aan de werkelijkheid. .

Leerzaam, want verduidelijkend, is hier de Logica of denkleer, die handelt over de denkmaaksels die wij maken om tot kennis te komen. Het object van de logica is de sluitrede, het syllogisme.

Een sluitrede is b.v.: Al wat samengesteld is, is ontbindbaar. Welnu, stof is samengesteld dus stof is ontbindbaar. Een syllogisme is een samenstel van drie oordelen, en wel zó, dat, twee oordelen gesteld zijnde, een derde, de conclusie, noodzakelijk volgt. .

Nu gaat de logica niet over een bepaalde sluitrede, maar over dé sluitrede als zodanig, dus over het gemeenschappelijke in alle sluitreden. De sluitrede is weer driesoortig: de wetenschappelijke sluitrede, waardoor een zekere kennis verkregen wordt, de dialectische, waardoor een waarschijnlijke kennis wordt verkregen en de sofistieke sluitrede, die een valse kennis geeft. Elke sluitrede nu is een samenstel van denkmaaksels die funderen in de werkelijkheid. Omdat iedere sluitrede niet totaal willekeurige denkmaaksels bevat, maar alleen die, welke funderen in de werkelijkheid, daarom heeft een sluitrede wetten, normen en daarover gaat de Logica. Voorbeeld van een valse sluitrede is: Indien stof stof aantrekt, volgens de wet van Newton dan bewegen de planeten zich volgens de wetten van Keppler. Welnu, de planetenbeweging volgt de wetten van Keppler, dus stof trekt stof aan volgens de wet van Newton. Hiermede kan het volgende syllogisme vergeleken worden: Als iemand Gentenaar is, is hij Belg. Welnu, Jan is Belg; dus is hij Gentenaar. Dit is allerduidelijkst een vals syllogisme, evenals het eerste, en dat is omdat een voorwaardelijk syllogisme weer haar eigen specifieke wetten heeft, waartegen hier

wordt gezondigd Dit is voldoende om in te zien, dat er valse syllogismen kunnen zijn, en de oorzaak is, omdat het syllogisme niet louter willekeurig is, maar gefundeerd in de werkelijkheid. . Bovendien is een syllogisme een samenstel van denkmaaksels; dit blijkt al direct uit het principe van het bevestigende, affirmatieve syllogisme: wat van het algemene gezegd wordt, moet ook gelden voor het bijzondere, dat onder het algemene valt, (dictum de omni, dictum de hoc). Wat dus gezegd wordt van elk mens, van elke stof, van elk samengesteld ding, dat moet ook gelden voor deze mens, voor deze stof, voor dit samengestelde ding. Deze algemeenheid nu van een begripsinhoud is een denkmaaksel en wel: een gedachte betrekking van toepasbaarheid op velen. Zo is b.v. figuur een algemene begripsinhoud, want zij is toe pasbaar op vele speciale figuren, b.v. driehoek, vierkant, enz. Maar een algemene figuur bestaat niet, is geen werkelijkheid, want al het reële is individu of individueel. Dat de algemeenheid van onze begripsinhouden denkmaaksels zijn en op zich geen werkelijkheid, blijkt bovendien en beter uit de oorzaak van de algemeenheid van onze begrippen.

Die oorzaak ligt in het abstractieve karakter van ons begrijpen. Wij moeten nl. één werkelijk ding, één realiteit, begrijpen met vele begrippen en dat is een onvolmaaktheid in ons begrijpen die stamt uit de beperktheid van onze begrippen. Om bijv. een mens te begrijpen en dus te definiëren zijn zeer vele verschillende begrippen nodig, namelijk het begrip “iets”, het begrip “zelfstandigheid”, “stof”, “levend”, “plantaardig”, “dierlijk”, “redelijk”. Dit alle zijn vele gedeeltelijke begrippen van éézelfde realiteit: Mens. Als ik zeg: een mens is stof dan bevat dit begrip “stof” slechts enige en niet alle wezenskenmerken van mens en alle andere wezenskenmerken van mens blijven daarbij onbeschouwd. De verschilpunten tussen b.v. mens en tin of hond, zijn niet vervat in dat begrip “stof”. Dit nu is abstraheren (separatim considerare), gedeeltelijk beschouwen.

Men mag dus niet zeggen: er is in de werkelijkheid *stof* zonder nadere bepaling, maar men mag wel zeggen: ik beschouw in dit of dat stoffelijk ding het “stof”-zijn en laat de rest onbeschouwd. En juist omdat alle nadere bepaling onbeschouwd blijft en de verschilpunten vervallen, kunnen wij, al denkende, een begripsinhoud toepassen op velen, algemeen maken, zoals b.v. de begripsinhoud “stof” geldt voor dode stof, plant, dier en mens. Deze begripsalgemeenheid is dus formeel een louter denkbeeldige betrekking van toepasbaarheid op velen en niet een werkelijke betrekking. Echter is er wel een fundament in de werkelijkheid en zij is dus niet louter willekeurig; men kan zich dus een begripsinhoud als b.v. stof, koper, niet maar zo algemeen denken als men verkiest. Zo is het bijv. een onwaarheid te zeggen: “driehoekig is meer algemeen dan figuur”. Maar men moet zeggen “figuur is meer algemeen dan driehoekig. De realiteit “driehoekig” bevat immers méér wezenskenmerken dan figuur alleen. Een driehoek is dus een figuur en méér en daarom is de algemeenheid van het driehoekbegrip kleiner dan van het begrip figuur.

De denkbeeldige betrekking van algemeenheid is dus niet louter willekeurig maar gebonden aan de werkelijkheid; zij fundeert in de werkelijkheid en dus is de werkelijkheid maatstaf voor onze logische denkmaaksels. Als iemand dus vraagt: Waarom gelden de logische wetten voor de werkelijkheid b.v. waarom geldt de conclusie uit een behoorlijke sluitrede voor de werkelijkheid, dan is het antwoord: Omdat de logische denkwetten funderen in de werkelijkheid, b.v. de meerdere of mindere algemeenheid van de begripsinhouden.

Zo baseert ook de zedenleer, de moraal, op de werkelijkheid, bijv. op de natuur van ons begrijpen en ons willen, van ons laatste doel en van de eisen van de menselijke natuur als zodanig. Zo maakt bijv. de ondeugd niet gelukkig en kan zij als zodanig niet gewild worden, omdat zij de realiteit van de menselijke natuur niet vervolmaakt. De oorzaak van de Moraalwet ligt dus in realiteiten, n.l. de natuur van den mens en van de deugd.

Men kan nog opmerken dat het baseren van de denkmaaksels op de realiteit een speciaal geval is van het algemene beginsel: Alle kunst in de ruime zin baseert op de natuur als materiële- en als doel-oorzaak.

Tot zover is het duidelijk dat het object van ons denken denkmaaksels zijn, verzinsels die ons verstand zelf maakt, zoals bijv. een timmerman een instrument kan maken, een passer of een liniaal. Nu zijn sommige denkmaaksels louter willekeurig, zoals een centaur, andere echter niet, en dit zijn de meer belangrijke. Deze funderen in de werkelijkheid, zoals b.v. alle logische denkmaaksels die in de sluitrede vervat zijn. Deze laatste denkmaaksels behoren tot de denkleer, de logica en niet de louter willekeurige. Zij behoren als object tot de beschouwende denkleer, de speculatieve logica, de denkleer als wetenschap, en zij behoren als middel, als instrumenten tot de praktische denkleer

De beschouwende, speculatieve denkleer namelijk definieert al die logische denkmaaksels, zoals de sluitrede, het oordeel als oordeel, subject en predikaat, en bestudeert er de eigenschappen van en de eisen om er een goede sluitrede mee te maken. De praktische logica gebruikt die denkmaaksels als instrumenten tot de productie van een deugdelijke sluitrede. Dit laatste is de hoofdzaak in de logica: het feitelijk gebruiken van de logische denkmaaksels, zoals in elke techniek de praktijk hoofdzaak is en de speculatieve kennis bijzaak, namelijk als nodig voor de praktijk en niet omwille van de kennis zelf.

Uit dit alles blijkt ten slotte het verschil tussen denken en begrijpen. Het logisch denken is actief ten aanzien van zijn object, want het brengt zijn eigen object voort en het gebruikt die voortbrengselen zoals een handwerksman zijn instrumenten. Maar het begrijpen produceert niet zijn eigen voorwerp en is passief ten aanzien van zijn object.

Zo kan er daarom dan ook een begrijpen zijn, zonder denken, b.v. in God of in een Engel. In het algemeen daar waar één realiteit totaal door één begrip wordt begrepen en niet één realiteit door vele gedeeltelijke begrippen, zoals bij het menselijk abstraherend begrijpen. In dat geval vervalt dan ook alle subject en predikaat begrip want dat zijn juist twee verschillende begrippen van één realiteit. Bijv.: een driehoek is een figuur. Subject: driehoek en predikaat: figuur: kunnen niet door één begrip begrepen worden, maar zijn wel één realiteit en juist dit wordt door het genoemde oordeel uitgedrukt. Dus ook alle oordelen en alle sluitrede vervalt dan.

Bovendien volgt dat begrijpen een vervolmaking is van een intellectuele natuur en zonder meer genomen de hoogste. Maar dat wij moeten “denken” stamt uit een onvolmaaktheid, namelijk dat wij één realiteit met veel begrippen moeten begrijpen. Begrijpen is ook het doel van het denken en denken is slechts een middel om tot begrijpen te komen.

Het doel van alle redeneren is dus het inzicht, het begrijpen van een conclusie, dus een nieuw inzicht, dat er nog niet was. Denken om het denken, evenals alle zoeken om het zoeken zelf, is onzinnig en onredelijk, en evenzo is alle denken, dat niet tot werkelijk begrijpen voert.

Hieruit volgt dat alle onderwijs gericht moet zijn op “begrijpen”, ofwel als doel op zich ofwel als middel om te kunnen maken of handelen en niet als laatste doel op “denken”, dat is: werken met denkbeeldige dingen. Evenzo is het doel van alle wetenschap “begrijpen” en niet “feiten en wetten verzamelen” of “meten” of wat anders ook.

Alles, buiten het begrijpen zelf, is middel tot dat begrijpen, zoals bijv. het experiment.

B. Denken en begrijpen verhouden zich als “Natuur” en “Kunst”

Beide in de eerste, d.i. ruimste zin genomen. Alle kunst, ars, moet de tekorten van de natuur aanvullen en dat alleen. Dit is de volmaakte definitie van kunst, want kunst heeft betrekking op menselijke handelingen en wordt, volgens het eerste hoofdstuk, gedefinieerd door het object;

welnu, het object van alle kunst, alle menselijk maken, is vervolmaking van de natuur en dat alleen; dit noemt men “cultuur”. De eerste zin van cultuur is dus: Vervolmaking van de natuur. Men licht dit gewoonlijk toe door de mens met het dier te vergelijken: het dier heeft van nature middelen tot levensonderhoud en verdediging, maar de mens niet. De mens moet dit tekort in zijn natuur aanvullen door zijn verstand. De eerste zin van “Economie”, ook een kunst, is daarom: Hoe komt Jan aan zijn boterham?, dat wil zeggen: door zijn economie moet een mens voorzien in zijn natuurbehoeften aan stoffelijke goederen, bijvoorbeeld voedsel, kleding, woning, etc.

Elke Bond of Vereniging is ook een kunstproduct, bijv. De huwelijksbond¹, de staatsbond. Dit zijn kunstmatige instellingen van het menselijke verstand, die moeten aanvullen de tekorten van de menselijke natuur, de onvolkomenheid van het menselijke individu.² Op het gebied van het Recht zien wij hetzelfde: Dat de misdaad gestraft moet worden volgt uit “natuur”-recht. Maar welke straf voor een bepaalde misdaad behoort, volgt uit het positieve recht, een menselijk kunstproduct. Ook de derde zin van eigendom, n.l. particulier privaateigendom, het recht van dezen mens op dit goed, is zo’n cultuurding; de eerste zin, n.l. het recht van alle mensen op alle goederen, en de tweede zin, het recht van een bepaalden mens op een bepaald goed, zijn echter weer natuurrecht, of direct volgend uit natuurrecht, volgen dus uit de natuur van den mens en zijn geen menselijk kunstproduct. De derde zin echter, het recht van deze mens op dit bepaalde goed, berust op titels van eigendom, zoals bijv. erfenis, of in beslagname van niemands-goed en deze titels zijn geen natuurrecht, maar kunstproducten, door de mensen gemaakt.

Ook in de Esthetica, de wetenschap over het schone, blijkt hetzelfde onderscheid. Schoon is n.l. primair natuurschoon en afgeleid of secundair denkbeeldig schoon. Zo is bijv. de schoonheid van een film of roman met als thema: "vrije liefde maakt de mens gelukkig" of "de schoonheid van de Heilstaat van de socialisten" of "de schoonheid van den Satan van Goethe's Faust", slechts schoon in afgeleiden zin, in tweedehandse zin, want dit zijn alle louter willekeurige verzinsels, denkmaaksels zonder fundament in de werkelijkheid. De eerste zin van schoon is dan ook reëel schoon of natuurschoon en een kunstenaar moet dus primair natuurschoon geven, d.w.z. geïdealiseerde werkelijkheid, de werkelijkheid zonder de fouten of defecten; hij moet die defecten aanvullen en in zoverre de natuur verbeteren; hij moet de natuurlijke perfectie, volmaaktheid, zichtbaar maken.

De denkkunst of logica moet het tekort van ons natuurlijk begripen aanvullen, welk tekort hieruit voortkomt, dat wij eenzelfde realiteit met vele begrippen moeten begrijpen, dus, al abstraherende, moeten kennen.

Dit zijn dus alle voorbeelden dat alle kunst, alle ars, dus ook b.v. de techniek, in één woord: alle cultuur, de natuur moet vervolmaken en tegelijk volgt dat alleen daar kunstmatige, dat de natuur vervolmaakt, werkelijk cultuur is en al de rest slechts schijn- of wancultuur.

Begrijpen is van nature voorafgaande aan het denken! Immers, alle kunst, alle “cultuur”, veronderstelt een “natuur”, die vervolmaakbaar is. Als de natuur vervalst, vervalst ook noodzakelijk alle kunst, maar niet omgekeerd, want de natuur kan zijn zonder kunst. Dat “natuurlijke”begrijpen, dat voorafgaat aan het denken dus voor het denken verondersteld wordt, is de eerste begripskennis, die gevormd wordt zonder te oordelen. Zo zijn de eerste definities van de termen van alle axioma’s louter begripskennis zonder oordelen. Axioma’s zijn van nature en dus voor ieder mens inzichtelijke waarheden, zoals: het geheel is groter dan zijn

¹ Het huwelijk is niet een door de mens bedachte betrekking maar een door God in de natuur gelegde instelling. Het is dus een onjuist voorbeeld.

² Het man of vrouw zijn is geen onvolmaaktheid van het menselijk individu maar een wijze van zijn die moet of kan leiden tot een tweeledige perfectie in het huwelijk.

deel. Dit axioma zelf wordt al oordelende begrepen, dus al denkende. Maar het begrip van de termen, dat ook voor het inzicht van een axioma nodig is, wordt “zonder denken” begrepen, b.v. het begrip “geheel”. Oordelen is oordelen vormen en is al begrijpen met denken, want subject en predikaat zijn als zodanig denkmaaksels; zij stammen uit ons abstractief, d.i. bij gedeelten, begrijpen. Bijv. “Een driehoek is een figuur” is een oordeel. Als wij een driehoek geheel met een begrip konden begrijpen, dan was geen oordelen meer mogelijk, want een bevestigend oordeel, zoals bovenstaand voorbeeld, eist twee begrippen van eenzelfde realiteit en dat zou vervallen bij de totale kennis van de driehoek door één begrip.

Een bevestigend oordeel sluit dus in: twee begrippen over dezelfde realiteit en het woordje "is", wat die twee begrippen tot één oordeel verenigt. “Is” zegt juist: deze twee begrippen zijn slechts logisch, denkbeeldig gescheiden, maar zij zijn één realiteit. Duidelijk is hieruit dat het begrijpen van nature eerder is dan het denken. Hetzelfde volgt trouwens al uit de verhouding van denken tot begrijpen als van kunst tot natuur³; zoals gezegd moet alle kunst de tekorten van de natuur aanvullen en dus is de natuur voorafgaande aan de kunst; in dit speciale geval is ook begrijpen dus eerder dan denken.

Uit de gegeven definities volgt tevens onomstotelijk dat het begrijpen de norma, maat, richtsnoer van het denken is. Begrijpen immers is het doel van het denken; nu is een doel een principe, een oorzaak ten aanzien van het streven naar dat doel, dat "veroorzaakt" is. Alle principe of oorzaak nu is norma, richtsnoer van het geprincipieerde, veroorzaakte; deze waarheid is vervat in het causaliteitsbeginsel, dat in een volgend deeltje behandeld zal worden. Alle denken dat niet tot begrijpen, inzicht leidt, is nutteloos en redeloos werk en dit is het grote leidende beginsel op het gebied van alle onderwijs en alle studie. Uit de verhouding van denken en begrijpen volgt ook de overgrote belangrijkheid van definiëren boven denken, want begrijpen is zowel het begin van alle denken als het einddoel.

VIII

Alle en alleen de stofbegrippen zijn eenzinnig algemeen (Univoca). Alle en alleen de niet-stofbegrippen zijn veelzinnig algemeen (Analogia).

Zoals boven is uiteengezet, moet een mens één ding met vele begrippen begrijpen. Zo is bijv. Voor de definitie van “mens” nodig de begrippen: iets, stoffelijk iets, levend iets, intellectueel, enz. Deze begrippen geven ieder de gedeeltelijke kennis van de realiteit: mens. De begrippen echter zijn algemeen, dat is: toepasbaar op velen, omdat zij de verschillen tussen die velen niet bevatten, maar onbeschouwd laten. Zo ken ik bijv. met het begrip “zijn” of “iets” niet alléén de mens, maar nog vele andere dingen, bijv. deugd, recht enz. Onze begrippen zijn dus algemeen en die begripsalgemeenheid is tweevoudig, nl. eenzinnig en veelzinnig algemeen.

Een zinnig algemeen: Het begrip cirkel bijv. is eenzinnig algemeen, d.w.z. cirkel A en cirkel B hebben dezelfde definitie; evenzo hebben Jan en Piet dezelfde definitie, evenzo koper A en koper B en zo is het bij alle stofbegrippen en ook alleen bij de stofbegrippen.

De oorzaak hiervan is dat eenzinnig algemeen een veelheid eist binnen de soort: immers, eenzinnig algemeen wil zeggen: dezelfde definitie voor velen. Dit nu is alleen mogelijk bij een louter numerieke distinctie en zo'n veelheid binnen de soort is altijd en alleen mogelijk bij de continue uitbreidbaarheid. Zo kan niemand zich twee of meer witheden denken of twee deugden

³ Het is duidelijk dat in de titel van deze paragraaf B, de woorden begrijpen en denken verwisseld zijn. Op deze plaats is de verhoudingsformule de juiste.

van rechtvaardigheid of caritas. Maar wel twee of meer lijnen, vlakken of volumina. Het principe, de oorzaak van het eenzinnig algemeen zijn is dus het continuüm: lijn, vlak en volume en dit is altijd en alleen in de stoffelijke dingen, want de uitgebreidheid is het eerste accident van de stof. Onze stofbegrippen zijn dus altijd éénnig algemeen, d.w.z. één begrip heeft bij alle dezelfde definitie.

Veelzinnig algemeen: b.v. het begrip gezond. Gezond worden genoemd, b.v. een mens, een levenswijze, een medicijn, een kleur, enz. In tegenstelling met de éénnig algemene begrippen, hebben alle "gezonde" dingen niet dezelfde definitie. Zoo heet b.v. een geneesmiddel gezond... omdat het middel is tot verkrijgen van de gezondheid; een levenswijze. omdat zij de gezondheid doet in stand houden. enz. Zo is ook b.v. Eigendom een veelzinnig algemeen begrip. De eerste zin is hier: het recht van alle mensen op alle stoffelijke goederen een natuurrecht; de tweede zin is het recht van een bepaalde mens op een bepaald goed, privaateigendom en dit is afgeleid uit natuurrechten; de derde zin is het recht van dezen mens op dit bepaalde goed, particulier privaateigendom en dat berust op titels van eigendomsrecht die door de mensen in onderling overleg zijn vastgesteld en dit recht is dus zuiver een menselijk kunstproduct: Evenzo het begrip "zedelijk goed".

Nu zijn alle en alleen de niet-stofbegrippen veelzinnig algemeen, want alle begrippen zijn of éénnig of veelzinnig algemeen; éénnig algemeen zijn de stofbegrippen en zij alleen, dus de niet-stofbegrippen zijn veelzinnig algemeen. Bij de veelzinnig algemene begrippen is altijd één hoofdzin of primaire zin en vele afgeleide zinnen, die allemaal de primaire zin veronderstellen of bevatten. Zo is de primaire zin van gezond de diergezondheid⁴ en alle andere zinnen van gezond hangen af van deze primaire zin. bijv. gezonde kleur is teken of gevolg van diergezondheid, gezonde medicijn is een middel tot diergezondheid. . .

Eveneens veronderstellen de tweede en derde zin van eigendom de primaire, n.l. van elk mens op welk goed dan ook. Het zedelijk goed zijn van een boek veronderstelt het zedelijk goede ten aanzien van een vrije wil en zo in alle gevallen. Al deze afgeleide zinnen impliceren de primaire of eerste zin en zijn er afhankelijk van; de primaire zin echter is onafhankelijk van de afgeleide zinnen, zodat geen van nature eerder is (natura prius) dan de afgeleide. . .

Op een belangrijk geval van veelzinnigheid moet noodzakelijk gewezen worden, nl. "zijn" is ook een veelzinnig algemeen begrip en men kan onderscheiden: *zelfstandig zijn*, substantia. bijv. mens en *onzelfstandig zijn* accident. b.v. kleur; *werkelijk zijn*, reëel, bijv. mens en *denkbeeldig zijn*, logisch bijv. centaur; *feitelijk zijn*, in actu esse bijv. feitelijk wit zijn en *kunnen zijn*, in potentia esse, bijv. wit kunnen zijn; *af zijn*, in facto esse; zoals een huis af is en *wordende zijn*, in fieri esse, als een gebouw wordend huis is. Hiervan zijn de eerstgenoemde primaire zin t.a.v de op de tweede plaats genoemde.

Het gevolg uit dit onderscheid, n.l. tussen éénnig algemene en veelzinnig algemene begrippen is, wat begrijpen, d.i. definiëren aangaat, het volgende: Bij alle niet-stofbegrippen moet men eerst de vele zinnen onderscheiden en vervolgens de eerste zin definiëren. Want deze is in alle afgeleide zinnen ingesloten. Dat dit een allerbelangrijkste stelling is, kan op de volgende wijze duidelijk worden gemaakt.

Men onderscheidt in het algemeen drie redeneringen, namelijk:

a). de wetenschappelijke redenering, die een zekere en vaststaande kennis oplevert, bijv. elke mens heeft een verstand. Piet is een mens, dus Piet heeft een verstand.

Als de eerste en de tweede stelling, de premissen, onomstotelijk vast staan, dan volgt de conclusie noodzakelijk!

⁴ Bedoeld is animale, biologische gezondheid

b). de sofistieke redenering, die een valse, onware conclusie heeft, bijv: Alle Gentenaren zijn Belgen. Jan is een Belg, dus Jan is een Gentenaar.

c) De dialectische redenering, die geen zeker resultaat geeft maar een "waarschijnlijke" kennis. Dit is de zg. Dialectiek; zij geeft argumenten vóór en argumenten tégen een bepaalde stelling, zonder tot een vaststaand resultaat te komen, meestal echter wordt door de Dialectiek een dubieus resultaat als vaststaand voorgesteld. De oorzaak is altijd het onvoldoende definiëren. *Bijv.:* Alle burgers zijn één, dus alle burgers behoren gelijke belasting te betalen. Men moet hierop zeggen: één is veelzinnig algemeen, bijv. A en B zijn één, als A identiek is met B. Deze zin van één is hier niet van toepassing. Eén zijn wil echter ook zeggen: verenigd zijn bijv. door één doel en dat zijn de leden van elke bond, bijv. de huwelijksbond, de staatsbond, enz. Eenheid door hetzelfde doel brengt echter direct al verschil mee, i.c. verschil in bondsleden. In sommig opzicht zijn de burgers dus één, n.l. ten aanzien van het doel, maar in sommig opzicht zijn zij verschillend, bijv. in het bijdragen tot dat doel en zo blijkt bij nadere definiëring van het veelzinnig algemene begrip "één" zijn, dat de bovenstaande redenering vals is.

Als tweede voorbeeld kan de subsidieaanvraag voor de R.K. Universiteit en Hogeschool dienen. Iemand merkte dienaangaande op: De staat geeft algemeen onderwijs; de Katholieken willen bijzonder onderwijs; dan moeten zij zelf betalen. Hierop kan gezegd worden:

"Algemeen" is veelzinnig a) "gemeenschappelijk", met als tegendeel "privaat, bijzonder", b.v. het algemene welzijn, het welzijn van allen tegenover het bijzondere welzijn van Jan of Piet.

b) Algemeen menselijke wetenschap, dat is volgens de definitie: ware, echte wetenschap, met als tegendeel: valse, corrupte, schijnwetenschap.

Wat sub a aangaat heeft de auteur gelijk. Wat sub b aangaat echter geenszins; in het geven van algemeen menselijke wetenschap komt de staat te kort en daarop is de eis op subsidie gebaseerd. Uitgezonderd de Theologia Supernaturalis, de bovennatuurlijke Theologie, geeft men aan de R.K. Universiteit geen specifiek Katholiek onderwijs, maar algemeen menselijk. Het onderwijs op natuurlijk gebied is gebaseerd op de natuurlijke beginselen en dat dit door Katholieken wordt gegeven of aan een Katholieke inrichting, is "per accidens" of toevallig aan dat Katholiek zijn als zodanig. Aan de Staatshogescholen of -universiteiten geeft men dikwijls onderwijs, ofwel zonder beginselen, ofwel met valse beginselen. Ook hier blijkt dus, dat door gebrek aan onderscheiding in een veelzinnig algemeen begrip, een redenering ontstaat, die argumenten vóór en tegen de stelling levert, terwijl bij nadere definitie van het veelzinnig algemeen begrip in kwestie de stelling vals blijkt te zijn.

Deze twee voorbeelden zouden nog met vele kunnen worden aangevuld; het te kort aan beginselen dat in deze tijd ontstellend is, geeft gelegenheid te over, b.v. in kranten of vergaderingen, de lijst van voorbeelden met nog vele aan te vullen en de funeste invloed van een misplaatste "dialectiek" aan te tonen.

IX

Intellectuele kennis is wezenskennis en dus oorzaak-kennis

Het wezen van begrijpen is de reden van ons zoeken naar een *oorzaak*. Van nature immers is de mens niet tevreden: met zijn inzicht in dit of dat, tenzij hij de oorzaken kent. Dit blijkt allerduidelijkst in het dagelijkse leven, de vulgaire wijsbegeerte, waar steeds gevraagd wordt naar waarom, waardoor, waartoe, e.d. Zo vraagt ook immers een kind, wiens verstand begint te ontluiken, al maar door naar een waarom. Om dit verband tussen begrijpen en oorzaak in te zien,

is het nog nodig oorzaak te definiëren.

De eerste definitie van oorzaak en veroorzaakt is oorzaak is al wat niet samengesteld is; simplex, en veroorzaakt is al wat samengesteld is, compositum.

Zoals altijd bij zeer algemene begrippen, volgt het bewijs ook hier uit het algemeen menselijk denken. Veroorzaakt is al wat verandert, bijv. natuurkundige verandering: de val van een steen, de beweging van een planeet; scheikundige verandering: het oxideren van koper tot koperoxide, enz. Het gemeenschappelijke in deze en vele andere feiten is dat wij al wat verandert, denken als veroorzaakt. Dit is echter niet omkeerbaar; er is ook sommig onveranderlijk, noodzakelijk, dat toch als veroorzaakt wordt gedacht, bijv. de drie hoeken van een driehoek zijn samen 180° en evenzo alle natuurwetten, bijv. de wet der constante verbindingsgewichten in de scheikunde.

Ieder mens vindt zo'n regelmaat, zo'n wet een probleem en vraagt naar de oorzaak. bijv. de atoomtheorie in het aangehaalde voorbeeld. Het resultaat is dus tot nu toe dat veroorzaakt zijn gemeenschappelijk moet zijn aan alle veranderlijk en sommig noodzakelijk. Dat gemeenschappelijke nu is het samengesteld zijn, compositum. Immers, waar vragen wij niet naar een oorzaak? Altijd en alleen daar waar het ding zelf is wat het bij definitie gezegd wordt te zijn wat het is. Zo is bijv. een cirkel een figuur en het heeft geen zin te vragen: waarom is een cirkel een figuur? Het antwoord is dan: een cirkel is zelf een figuur hij is het bij definitie en ontleent het niet, m.a.w. dat figuur zijn van een cirkel is *niet* veroorzaakt. Dat bij *compositum* naar een oorzaak wordt gevraagd klopt met het eerste boven gegeven voorbeeld n.l. dat alle veranderlijk als veroorzaakt wordt gedacht. Alle veranderlijk immers is samengesteld, n.l. uit at wat verandert, het mobiel en de verandering, de motus. Het mobiel is niet zelf zijn verandering, maar *heeft* die slechts. In het algemeen: alle veranderlijk is samengesteld uit wat blijft en uit wat komt en gaat. Ook dit blijkt weer uit het algemeen menselijk denken: ieder denkt zich een stoel die van plaats verandert. als dezelfde stoel die eerst hier en nu daar staat, dus iets blijvends. n.l. de stoel en iets dat komt en gaat, n.l. de plaats van de stoel. Niemand echter spreekt van iets dat van wit rond is geworden, omdat hier niets gemeenschappelijks is aan te wijzen.

Maar ook sommig noodzakelijk, necessarium, wordt als veroorzaakt gedacht, en wel als het samengesteld is. Bijv., een driehoek heeft een hoekensom van 180° en *is* niet die hoekensom. Evenzo is elk ding als bestaande onveranderlijk, necessarium; het ontstaat immers zonder verandering, n.l. door schepping, en houdt op zonder verandering, n.l. door vernietiging; toch is sommig ding als bestaande veroorzaakt, n.l. alle geschapene.

Waar dus de componenten van het compositum, de delen van het samengestelde, niet kunnen zijn zonder elkaar, daar is iets onveranderlijks, wat toch veroorzaakt is, bijv. Jan's mensnatuur zonder zijn bestaan of Jan's bestaan zonder zijn mensnatuur.

Uit dit onderzoek volgt de eerste definitie van veroorzaakt, n.l. al wat samengesteld is; en van oorzaak, n.l. al wat niet samengesteld is.

De tweede definitie van oorzaak en veroorzaakt is; Al wat zijn kwalificatie heeft, is als zodanig veroorzaakt en wat zijn kwalificaties niet heeft maar bij definitie zelf is, is oorzaak.

Dit blijkt als volgt: "Zijn" is tweezinnig. Bijv. een driehoek is een figuur; rood is een kleur, intellect is een werkvermogen. "Is" in deze voorbeelden betekent: "is bij definitie", "is 't zelf". Immers, "een driehoek heeft een figuur" is onzin en zo in alle aangehaalde voorbeelden, en een dergelijk predikaat (figuur, kleur) heet een *praedicatio essentialis*. Maar bijv.: deze driehoek is wit; deze driehoek is warm; Jan is geleerd; dit hout is rond. "Is" in deze voorbeelden wordt genomen in een andere zin, want deze driehoek is niet bij definitie wit of Jan is niet bij definitie geleerd, maar deze driehoek heeft de witte kleur; Jan heeft deze of gene kennis en zoo in alle aangehaalde voorbeelden. Zo'n predikaat is niet essentieel maar denominatief, benoemend:

praedicatio denominativa. Hieruit blijkt dus dat "zijn" tweezinnig is, n.l. bij definitie dit of dat zijn, dit of dat zelf zijn en niet bij definitie dit of dat zijn, maar dit of dat hebben

Dit vooropgesteld, volgt de tweede definitie van oorzaak en veroorzaakt uit de eerste, want blijkbaar is samengesteld identiek met zijnde in de tweede zin; "samengesteld zijn" wil dus zeggen: deze of gene kwalificatie hebben. Zo is een witte driehoek samengesteld uit een hebbende, een subject: de driehoek, en wat hij heeft, de kwalificatie: de witte kleur en zo in alle aangehaalde voorbeelden.

In het algemeen: iets samengestelds bestaat uit delen, *heeft* delen en *is niet* zijn delen en samengesteld is dus identiek met hebbende van delen. Evenzo is niet samengesteld identiek met zijnde in de eerste zin, dus wat bij definitie zelf deze of gene kwalificatie is en niet heeft: Zo is bijv. een driehoek bij definitie een figuur, de roodheid bij definitie een kleur; hier is alle samengesteld-zijn uitgesloten. Een driehoek is niet samengesteld uit een figuur en nog wat anders, want hij is zelf figuur en iets samengestelds *is niet* zijn delen, maar *heeft* zijn delen. Niet samengesteld, simplex, is dus datgene wat zijn kwalificatie zelf is, bij definitie is.

Hieruit blijkt dus de juistheid van de tweede definitie van oorzaak en veroorzaakt.

Uit de gegeven definities van begrijpen en oorzaak volgt dat ons vragen naar de oorzaak der verschijnselen, ons causale denken, stamt uit de definitie van begrijpen. Een ding is begrijpelijk uit zichzelf, is object van het intellectuele kenvermogen uit zichzelf, in alles wat dat ding bij definitie is en ook daarin alleen, bijv. een driehoek is begrijpelijk, is verstandsobject uit zichzelf, in alle wezenskenmerken van een driehoek. Evenzo is een rode kleur begrijpelijk uit zichzelf, is object van het begripvermogen krachtens zichzelf, in alles wat die kleur bij definitie is en ook alleen daarin. Dit volgt uit de definitie van intellectueel kenvermogen: het vermogen dat tot object heeft de definitie, het stel wezenskenmerken van een ding, al wat het bij definitie is, wat het zelf is.

Welnu, iets samengestelds als zodanig, bijv. een rode driehoek, een cirkelvormig stuk hout, heeft kwalificaties, die het niet zelf bij definitie is. Dus wel de rode kleur en ook de driehoek hebben wezenskenmerken, die zij zelf zijn, maar in het compositum uit beide, de rode driehoek, zijn kwalificaties, die het compositum zelf niet is, maar *heeft*. Daarom is iets samengestelds als zodanig niet begrijpelijk uit zichzelf en dus moet het begrijpelijk gemaakt worden door iets buiten het samengestelde en dat is de oorzaak.

Ons vragen naar een oorzaak stamt dus uit de definitie van begrijpen.

St. Thomas behandelt het gezegde in:

- | | | |
|-----------|------|--|
| Hoofdstuk | I. | in S. Th. Ia, q. 77, a. 3. |
| | II. | in S. Th. Ia, q. 78, a. I.
en de Anima, L. 1, I. 8 en L. 3. I. 8. |
| | V. | in S. Th. Ia, q. 78, a. 2. |
| | VI. | in S. Th. Ia IIae, q. 13, a. 6
en de Malo, q. 6, a. I. |
| | VIII | in. Metaph. L. XI, c. 3. |

en op vele andere plaatsen.

